

**BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI XALQARO
TADQIQOTLARGA TAYYORLASHDA OILA, MAKTAB VA MAHALLA
HAMKORLIGINING AHAMIYATI**

Mamatova Zarena Abduljalilovna

Samarqand davlat universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarini PIRLS xalqaro tadqiqotga tayyorlash masalalari va unda maktab, oila hamda mahalla hamkorligining ahamiyati, shuningdek, bu borada amalga oshirilishi kerak bo'lgan ishlar ham ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: PIRLS xalqaro baholash dasturi, xorijiy tajribalar, ta'lim sifatini baholash, o'qituvchi, o'quvchi, oila, ota-ona, mahalla.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilishga alohida e'tibor qaratilib, farzandlarimizning jahon andazalari asosida zamonaviy bilim va kasb-hunar egallashi, jismonan hamda ma'nan yetuk inson bo'lib yetishishi, iste'dodi, intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishga qaratilgan ishlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish yo'lida xorijiy ilg'or tajribalarni o'rganish, xalqaro standartlar talablarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. Respublikamizda qo'yilayotgan amaliy qadamlarga xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarning tashkil etilishi to'g'risida hukumat qarorining qabul qilinishi Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi (IEA-International Association for the Evaluation of Educational Achievement) kabi nufuzli tashkilot bilan hamkorlik aloqalarining yo'lga qo'yilishini misol sifatida keltirish mumkin. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi

997-sonli qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi qoshida "Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish Milliy markazi" tashkil etildi. Milliy markaz bugungi kunda xalqaro tadqiqotlarga o'quvchilarni tayyorlashda o'qituvchi va ota-onalarga ko'mak bermoqda. PIRLS (Progress in International Reading and Literacy Study) – boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matni o'qish va tushunish darajasini baholash uchun, ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilash uchun ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga oid ma'lumotlarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturidir. Shuningdek, PIRLS, boshlang'ich ta'lim o'quvchilari tomonidan maktabda va maktabdan tashqarida ta'lim olishning katta qismini tashkil etuvchi, ya'ni badiiy tajriba orttirish, ma'lumot olish va undan foydalanish ko'nikmalarini baholash kabi keng qamrovli maqsadlarni ifodalaydi. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari uchun xalqaro tadqiqotlarda o'qish savodxonligini aniqlashga e'tibor qaratilgan, bu esa o'z navbatida PISA dasturining ham bir qismi hisoblanadi. O'qish savodxonligi nafaqat ta'lim tizimida, balki boshqa sohalarda ham yutuqlarga erishish uchun muhim asos, ya'ni zaruriyat hisoblanadi. O'qish savodxonligi – shaxs o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, jamiyatda o'z o'rnini topish maqsadiga erishishi yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyati demakdir. Bu o'quvchilarning ba'zilar ilmiy yoki kasbiy sohani egallash uchun oliy ta'lim muassasalariga borishadi, boshqalari ishga joylashish uchun zarur tayyorgarlik ko'nikmalarini egallaydilar, ba'zilar esa umumiy o'rta ta'limni tamomlashi bilan oddiy ishga joylashadilar. Ularning ilm yoki mehnat faoliyatini tanlashidan qat'iy nazar, o'quvchilarning fuqarolik jamiyatida hamda shaxsiy hayotdagi faol ishtiroklarida o'qish savodxonligi muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchiga o'qish uchun beriladigan ma'lumot to'g'ri tanlanishi lozim. O'qish savodxonligini aniqlashda turli matnlardan foydalaniladi. "Matn" jumlasini yozilish shakliga ko'ra qo'lyozma, nashr etilgan yoki elektron shaklda bo'ladi. Matnlar, shuningdek,

ko'rgazma vositalari, jumladan, diagrammalar, rasmlar, xaritalar, jadvallar, grafiklarni ham qamrab oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchisi bugun o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, kelajakda o'z o'rnini topish maqsadiga erishish yo'lida matnlarni tushunishi, ulardan foydalanishi, ular ustida mulohaza yuritishi hamda ularga munosabat bildirishi lozim. Yana PIRLS dasturi haqida shuni aytish mumkinki, ushbu dastur zamon bilan hamnafas qadam tashlaydi hamda o'zining baholash mezonlarini zamonaviy talablarga muvofiq ravishda takomillashtirib boradi. Bunga misol sifatida, tadqiqotda o'quvchilarga raqamli formatdagi topshiriqlarni taqdim etishni rejalashtirilganini aytish o'rinlidir. Keyingi bosqichlarda raqamli formatga o'tish bilan birga, internet muhitida boshqariladigan ePIRLS onlayn o'qishni kompyuterda baholash kabi o'zgarishlar ham ko'zda tutilgan.

Ushbu dasturning ko'p yillar davomida muvaffaqiyatli faoliyat olib borayotganiga 2021-yilda 20 yil to'ldi. PIRLS tadqiqotida yuqori natija ko'rsatgan davlatlarda o'qish savodxonligiga ta'sir ko'rsatgan omillar sifatida uydagi kitoblar va raqamli qurilmalarning mavjudligi, ziyoli ota-onalar va ularning kitobga bo'lgan muhabbati, bola maktabga borguncha o'qish va yozishni o'rganganligi, maktabgacha ta'limning keng qamrovga ekanligi asos qilib ko'rsatiladi. Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasi-IEA tashkiloti tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlarning aksariyati o'quvchilarning akademik faoliyatini bir yoki bir nechta fanlardan yoki fanlararo uyg'unlik asosida baholashni o'z ichiga oladi, bu esa dunyo bo'yicha umumiy va har bir mamlakat kesimida ta'lim jarayonlarini chuqur tahlil qilishga yordam beradi. O'quvchilarning erishgan yutuqlarini o'rganishda barcha o'quvchilardan emas, balki ushbu qatlamning vakillari sifatida tanlab olingan o'quvchilardan obyektiv testlarni o'tkazish orqali baholanadi. Shuningdek, maktab direktorlari, o'qituvchilar, o'quvchilar va ota-onalardan so'rovnomalar o'tkazilib, maktabdagi ta'lim sifatiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, jumladan, maktab resurslari, o'quvchilarning ta'lim olishga oid qarashlari, o'qitish usullari hamda uy sharoitida

o'quvchilarning bilim olishi qanchalik darajada qo'llab-quvvatlanayotganligiga doir qimmatli ma'lumotlar to'planadi. Negaki, ta'lim-tarbiya nafaqat maktabda, balki oilada, ota-ona, bobo-buvi, aka-ukalar, qo'ni-qo'shnilar yordamida ham amalga oshiriladi. Xalqimizda "Bir bolaga yetti mahalla ota-ona" degan naql bejizga aytilmagan. Tarbiyaga yangicha yondashuv, bolada tayanch fazilatlarni shakllantirishda oila, ta'lim muassasasi va mahallaning hamkorlikdagi ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'la ro'yobga chiqarishni, ular o'rtasidagi ilmiy-metodik uzviylikni yangi darajaga ko'tarish imkonini beradi.

Xalqaro tadqiqodlarga tayyorgarlik jarayonida barcha sohalarda malakali kadrlar va yetuk mutaxassislariga bo'lgan talab yanada oshmoqda. Bu o'z-o'zidan, o'quvchilarimizning darslarga qiziqish xususiyatini oshirish va o'qituvchilarning har tomonlama ta'lim-tarbiyaga e'tiborini kuchaytirishni, oila va mahalla bilan faol hamkorlikda ishlashni talab etadi. Ta'lim-tarbiya tizimi uchun bu talablar juda muhim ekanligi, aksariyat xorijiy davlatlardagi kabi ta'lim va fan sohalari rivojlanishini baholash va monitoring qilish orqali ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg'or tajribalarni sohaga jalb qilish kerakligini anglatadi. Shu munosabat bilan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning "Taraqqiyot strategiyasi"da 2026-yilga qadar o'quv dasturlari va darsliklarni ilg'or xorijiy tajriba asosida to'la qayta ko'rib chiqib, amalda joriy etish bo'yicha maqsadlarning qo'yilishi, jumladan yangi darsliklar, mashq daftarlari, o'qituvchi metodika kitoblari hamda mobil ilovalarni yaratish, milliy o'quv dasturi bo'yicha yangi metodikalarga o'qituvchilarni o'qitish maqsadida Elektron malaka oshirish platformasi uchun videodarslar yaratish, iqtidorli o'qituvchilarning ish haqlarini malaka toifasiga qarab tabaqalashtirilgan holda oshirib borish, toifaga ega bo'lmagan maktab o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalarini diagnostikadan o'tkazish, umumta'lim maktablarini, ayniqsa, chekka hududlardagi ta'lim maskanlarini oliy ma'lumotli pedagog kadrlar bilan to'ldirish ishlarini davom ettirish, maktablarda direktor va uning o'rinbosarlarini tayinlash tizimini maktab o'qituvchilari va ota-onalarning ishtiroki ta'minlanishini nazarda tutgan holda yanada takomillashtirish aniq belgilab

qo'yilgan. Bularning barchasi ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy o'quvchi shaxsini tarbiyalash maqsadida qilinayotgan keng ko'lamlı ishlar ekanligini ko'rsatadi.

Xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish va natijaga erishishda maktab o'qituvchisi, maktab jamoasi va ota-onalarning hamkorlikdagi ta'siri katta. Har bir ota-ona o'z farzandining ta'lim- tarbiyasi uchun javobgar hisoblanadi. Farzand tarbiyalashdagi muhim shartlardan biri- oilalarning mustahkam, ma'naviy sog'lom asosda qurilganligi, ayniqsa, ota-onaning o'zi tarbiyalangan bo'lishidadir. Ota-onalar farzandining eng yaqin kishisi, bugungi muallimi hisoblanadi. Chunki farzandga til o'rganish, kitob o'qishga qiziqtirish aynan oiladan boshlanadi. Oilada sog'lom ma'naviy muhit mavjud bo'lgandagina, ularda har tomonlama yetuk va barkamol inson shakllanadi. Tarbiyaning asosi, avvalo, oila muhiti bilan bog'liq. Bola uyda nimani ko'rsa, shunga taqlid qilib o'sadi. "Qush uyasida ko'rganini qiladi", degan xalq maqoli fikrimizning dalili hisoblanadi, chunki oilada ota-ona kitobni qadrlaydigan, o'qimishli, bir-birini tushungan, farzand tarbiyasida e'tiborli bo'lgan oilalarda tarbiyalanayotgan farzandlar ham kitobga oshno ekanligi, vazmin va o'qishda, ishda yutuqlarga erishayotganligini hayotning o'zi isbot etib turibdi.

Hozirgi kunda farzandlarimizning har qanday insoniylikdan yiroqlashtiradigan illatlardan asrash uchun ularni ilm olishga, kitob o'qishga qiziqтира bilish lozim. Farzandni tarbiyasida har bir ota-ona o'z mas'uliyatini har bir daqiqa his qilib yashashi lozim. Oilada ota olijanob, keng fe'l, bosiq, mulohazali va biroz siyosatliroq bo'lishi; ona esa mehribon, rahmli, bolalarini behuda qarg'amaydigan va muloyim bo'lmog'i lozim. Oila haqida gapirilganda, yana oila hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib yetishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'i ekanligini ta'kidlash lozim. Shu sababli oila hamda mahalla tizimida bola tarbiyasi bilan bog'liq barcha tarbiyaviy ishlar o'z samarasini beradi. Negaki, oilada ijobiy muhit shakllangan, maktabda ta'lim-tarbiya to'g'ri yo'lga qo'yilgan bo'lsa, mahalla maktab va oila hamkorligini

qo'llab-quvvatlasa, xalqaro tadqiqotlarda ijobiy natijalarga erishishimiz, ko'zlangan maqsadimizga yetishimiz oson bo'ladi. Zero, dono xalqimiz aytganidek, "Ahillikda gap ko'p".

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni.28.01.2022.
2. I.A.Karimov.Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch.-T.:Ma'naviyat,2008.
3. Xalqaro tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash.Metodik qo'llanma.-T.: "Sharq",2019.
4. O'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashga mo'ljallangan axborotnoma.1-qism-T.: "O'qituvchi", 2020.